

ELISABETH AXMANN (1926–2015). 90 DE ANI DE LA NAȘTERE

ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU

Elisabeth Axmann (1926–2015). 90 Jahre seit ihrer Geburt

(Zusammenfassung)*

Im vorliegenden Beitrag werden das Leben und die Tätigkeit der Bukowiner Schriftstellerin Elisabeth Axmann kurz präsentiert. 1926 in Sereth geboren, verbrachte sie die Kindheit in Storozynetz und in Hermannstadt, wo sie die Schule besuchte. Während des zweiten Weltkriegs und in der Nachkriegszeit war sie mehrmals auf der Flucht. Schliesslich ist es ihr gelungen, sich in Klausenburg niederzulassen und an der dortigen Universität rumänische Sprache und Literatur, Germanistik und Philosophie zu studieren. Sie lernte den rumänischen Dichter Lucian Blaga als Hochschullehrer kennen und übersetzte dessen Gedichte ins Deutsche. Nach dem Abschluss des Studiengangs arbeitete sie als Lehrerin und wissenschaftliche Mitarbeiterin am Institut für Geschichte und Philosophie an der Universität Klausenburg. Seit 1954 wirkte sie sechzehn Jahre lang als Kulturredakteurin der Bukarester Zeitung „Neuer Weg“ und als Korrespondentin der „Karpäthenrundschau“ (Kronstadt). Zwischen 1970 und 1972 war sie Lektorin des Kriterion Verlags in Bukarest und von 1972 bis 1974 – Redakteurin der Zeitschrift „Neue Literatur“. 1977 nahm Elisabeth Axmann an einem Kolloquium in Göttingen teil. Sie ist nicht mehr nach Rumänien zurückgekehrt, sondern in Deutschland geblieben. Bis zu ihrer Pensionierung war sie als Mitarbeiterin der rumänischen Redaktion der Deutschen Welle in Köln tätig. Sie übte eine reiche Tätigkeit im Bereich der Journalistik, Kunstgeschichte, Kunstkritik und der literarischen Übersetzung, schrieb Gedichte, Prosa und eine Reihe von Essays und Kunstrezensionen, sowohl in deutscher, als auch in rumänischer Sprache. Elisabeth Axmann ist 2015 im Alter von 89 Jahren in Köln verstorben.

Werke: *Gedichte*. Klausenburg: Dacia Verlag. 1974; *Spiegelufer. Gedichte 1968–2004*, Aachen: Rimbaud Verlag, 2004; *Wege, Städte. Erinnerungen*, Aachen: Rimbaud Verlag, 2005; *Fünf Dichter aus der Bukowina*, Aachen: Rimbaud Verlag, 2007; *Die Kunststrickerin. Erinnerungssplitter*, Aachen: Rimbaud Verlag, 2010; *Glykon. Gedichte*. Aachen: Rimbaud Verlag 2012.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Elisabeth Axmann, Bukowina, Sereth, Storozynetz, Hermannstadt, Klausenburg, Übersetzung, Kunstkritik, Kunstgeschichte, Gedichte, Prosa, Flucht, Erinnerungen, Memorialistik.

* Traducerea rezumatului și a citatelor în limba germană: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Între scriitoarele de limbă germană din spațiul bucovinean, o figură aparte o constituie Elisabeth Axmann. Din puținele informații existente despre această scriitoare, aflăm că s-a născut la 19 iulie 1926, în Siret, într-o familie de evrei, originară din Sudetenland (Regiunea Sudeților). Tatăl ei, Karl Axmann, născut la Straja, la 2 octombrie 1891, era comisar de poliție. Datorită funcției sale, acesta era frecvent transferat dintr-o localitate în alta, așa încât Elisabeth și-a petrecut copilăria la Storojineț și Fălticeni¹. După absolvirea gimnaziului din Fălticeni, și-a continuat studiile la cel din Sibiu, pentru ca, în anii 1942–1943, să revină la Fălticeni.

Ca în cazul multor bucovineni, destinul i-a fost marcat de evenimentele celui de-al Doilea Război Mondial. Refugiul din calea Armatei Roșii (1944–1946) constrânge familia Axmann să rămână, o vreme, în Buziaș, apoi la București, Brăila și Cluj. În acest din urmă oraș, Elisabeth Axmann reușește să-și ia bacalaureatul, în anul școlar 1946/1947. Se înscrie, apoi, la Universitatea din Cluj, unde studiază filosofie, germanistică, limba și literatura română. Îl are ca profesor pe Lucian Blaga, din ale cărui poezii va traduce, mai târziu, în limba germană. În perioada studenției, devine membră a renumitului Cerc literar de la Sibiu.

După terminarea studiilor, Elisabeth Axmann lucrează, mai întâi, ca asistent universitar în cadrul Institutului de Istorie și Filosofie, de pe lângă Universitatea clujeană. În anul 1954, se căsătorește cu Titus Mocanu², cunoscut estetician român,

¹ Luzian Geier, *Elisabeth Axmanns Erinnerungen an die Bukowina und Siebenbürgen*, în „Siebenbürgische Zeitung”, 15 aprilie 2006, p. 10. Pentru scurte fișiere bio-bibliografice ale scriitoarei Elisabeth Axmann, vezi și: Amy Colin, Alfred Kittner (Hrsg.), *Versunkene Dichtung der Bukowina*, München, Wilhelm Fink Verlag, 1994, p. 349–348; Manfred Winkel, Hans Bergel, *Wir setzten das Gespräch fort... Briefwechsel eines Juden aus der Bukowina mit einem Deutschen aus dem Siebenbürgen*, Berlin, Frank&Timme Verlag für wissenschaftliche Literatur, 2012, p. 351; Peter Motzan, *Intellektuelle Noblesse und unbeirrbar Redlichkeit. Elisabeth Axmann erzählt eine bewegte und bewegende Lebens- und Familiengeschichte*, în „Spiegelungen». Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas”, Heft 1, Jg. 2, 2007, IKGs-Verlag, München, p. 28–31; Denes Nagy, *Elisabeth Axmann (1926–2015)*, *ibidem*, Heft 2, 2015, p. 278–279.

² Titus Mocanu (1 noiembrie 1923, Brăila – 26 aprilie 2004, Köln, Germania), estetician român. A studiat filosofia la Universitatea din Cluj (în refugiu, la Sibiu), unde a fost membru al cercului literar organizat de studenții lui Lucian Blaga. După licență, în 1947, a fost asistent la Facultatea de Filosofie și Drept (1947–1948), de unde a fost înlăturat, la reforma învățământului, din 1948. După aceea, a lucrat ca cercetător la Institutul de Istorie și Filosofie al Academiei – Filiala Cluj (1948–1952). După ce a fost, timp de doi ani, „director de studii” la o școală medie tehnică din Cluj (unde a predat și matematica, pe care o studiasse în paralel cu filosofia, la facultate), s-a mutat la București, unde a predat la o școală tehnică (1954–1959). Între anii 1960 și 1962, a fost profesor de matematică și fizică la o școală elementară de șapte clase, dintr-o comună din

și se mută la București. Aici, se angajează ca redactor cultural al periodicului bucureștean „Neuer Weg” și, din 1970, ca lector, în cadrul Editurii Kriterion. Între 1972 și 1977, Elisabeth Axmann ocupă postul de redactor cultural al revistei „Neue Literatur”. În această perioadă, împreună cu Bucur Stănescu, lucrează la traducerea în limba română a volumului *Grundlagen der modernen Kunst: Eine Einführung in ihre symbolischen Formen*, al istoricului de artă austriac Werner Hofmann, publicat la Stuttgart, în 1966³. De asemenea, în anul 1974, îi apare o plachetă de poezii în limba germană, de 36 de pagini, intitulată *Gedichte*, la Editura „Dacia” din Cluj-Napoca.

În anul 1977, Elisabeth Axmann participă la un colocviu în orașul Göttingen și decide să nu se mai întoarcă în țară. Rămâne în Germania și se stabilește la Köln, unde devine redactor cultural în cadrul postului de televiziune Deutsche Welle. Activitatea jurnalistică a Elisabethei Axmann continuă în Germania, cu numeroase eseuri și articole de critică și istorie literară. Publică recenzii ample în „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, periodicul Institutului pentru Cultura și Istoria Germanilor din Europa de Sud-Est, din München, și în ziarul „Siebenbürgische Zeitung”⁴.

Între anii 2004 și 2012, îi apar mai multe volume de poezie și proză, la Editura Rimbaud, Germania, și anume: *Spiegelufer* (2004) – o colecție de texte din perioada 1968–2004; antologia *Fünf Dichter aus der Bukowina* [Cinci poeți din Bucovina] (2007), în care scrie despre lirica Rosei Ausländer, a lui Alfred Kittner, a lui Alfred Margul-Sperber (pe care l-a cunoscut îndeaproape) și a lui Moses Rosenkranz. O altă antologie de versuri și proză apare în 2008, *Blaueule Leid*, cu subtitlul *Bukowina 1940–1944*, reunind, în paginile sale, creații semnate de Rose Ausländer, Klara Blum, Paul Celan, Georg Drozdowski, Gregor von Rezzori ș. a. În 2010, publică volumul de portrete, schițe și evocări *Die Kunststrickerin* [Țesătoarea artistică].

județul Prahova. După 1964, a revenit în învățământul superior, mai întâi la Institutul Politehnic din București, unde a predat istoria științelor, apoi la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din București, unde a ajuns, în cele din urmă, titular al Catedrei de estetică. A obținut doctoratul la Universitatea din Cluj, în anul 1969, cu lucrarea *Despre sublim*, publicată în 1970. A fost membru și secretar al Secției de critică literară din cadrul Uniunii Artiștilor Plastici din România. A colaborat la: „Viața românească”, „Steaua”, „Revista de filosofie”, „Contemporanul”, „Arta”, „Forum” etc. În 1979, a emigrat în Republica Federală Germania. Acolo a lucrat ca cercetător științific la Academia de Artă din Düsseldorf și a colaborat la „The Southwestern Journal of Philosophy” și la emisiuni ale postului de radio Europa Liberă. Vezi: Aurel Sasu, *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. II (M–Z), București, Editura Paralela 45, 2006, p. 130–131.

³ În limba română, lucrarea a apărut cu titlul: Werner Hoffmann, *Fundamentele artei moderne. O introducere în formele ei simbolice*, traducere de Bucur Stănescu și Elisabeth Axmann, prefață de Titus Mocanu, vol. I–II, București, Editura Meridiane, 1977.

⁴ Pentru detalii privind activitatea jurnalistică a scriitoarei, vezi și: Hans Bergel, *Klarheit und Mut, Stil und Persönlichkeit. Die Journalistin Elisabeth Axmann*, în „Südostdeutsche Vierteljahresblätter». Zeitschrift für Literatur und Kunst, Geschichte und Zeitgeschichte”, nr. 2, 1996, München, p. 131–132.

Ne reține atenția, în mod deosebit, volumul de proză *Wege, Städte. Erinnerungen* [Drumuri, orașe. Amintiri], apărut în toamna anului 2005. Lucrarea este valoroasă, în primul rând sub aspect memorialistic, deoarece prezintă destinul unei familii de bucovineni, începând din ultimele trei decenii ale perioadei interbelice, continuând cu cel de-al Doilea Război Mondial și terminând cu perioada postbelică, până spre finalul anilor '70. Deși relatarea este subiectivă, iar evenimentele petrecute în timpul peregrinărilor prin țară nu sunt menționate în ordine cronologică, textul furnizează și informații istorice concrete.

Autoarea evocă cu nostalgie Storojinețul, orașul în care a locuit de la cinci ani, până la împlinirea vârstei de zece ani: „În anii '30 ai secolului trecut, Storojinețul trebuie să fi fost un mic oraș neobișnuit, (...), înconjurat de păduri și moșii; un cuib ascuns de ochii lumii, dar nicidecum rupt de lume (...). Un punct colorat, cu artere, pe o hartă ce mi-a căzut în mâini, nu de mult, a districtului Cernăuți, astăzi ucrainean”⁵. Una dintre cele patru locuințe închiriate, pe parcurs, de familia Axmann în Storojineț, „Vila Eisenkraft”, se învecina cu moșia baronilor Șerban și Neagoe Flondor și aparținea administratorului acesteia, „un bărbat cu alură zveltă, sportivă, cu nas acvilin, care făcea pași mari și își rotea bastonul în mers”⁶. Locurile prin care a trecut și persoanele cunoscute de autoare în perioada copilăriei sunt descrise cu sensibilitate și emoție. Pe fondul acestor descrieri, se conturează, cu linii distincte, figura blândă a mamei, a fratelui mai mare (rămas invalid, după ce, la o vârstă fragedă, s-a îmbolnăvit de poliomielită) sau a tatălui: „În fața casei aveam veranda, unde soarele strălucea ziua întregă (...). Drept în față se vedea un drum larg, acoperit de iarbă, care venea dinspre oraș, către noi. Pe acel drum îl vedeam, uneori, pe tatăl meu, venind spre casă: vara, obișnuia să poarte o cămașă lungă, de culoare gri-deschis, și, pe cap, o pălărie albă din paie. Deseori, aducea în brațe un pepene roșu, mare”⁷.

Descrierea Storojinețului, a locuitorilor săi, cu preocupările lor zilnice, formează imaginea idilică a unei Românie, încă neatinsă de ororile războiului.

Imaginea gării din Cernăuți, în martie 1944, marchează, în volum, începutul refugiului din calea armatelor sovietice. Pe peron, așteaptă câțiva dintre membrii familiei Axmann (mama, fratele invalid și bunicii), Elisabeth aflându-se la școală,

⁵ Elisabeth Axmann, *Wege, Städte. Erinnerungen*, Aachen, Rimbaud Verlag, 2005, p. 5. În original: „Storosynetz muss in den dreißigen Jahren des vorigen Jahrhunderts (...) eine wunderliche kleine Stadt gewesen sein: Von Wäldern und Gutshöfen umgeben, ein verstecktes Nest, und doch (...) durchaus nicht hinterwäldlerisch. Auf der Landkarte des heutigen ukrainischen «Oblast» Czernowitz, die mir unlängst in die Hände fiel, ein farbiger Knoten mit Ausfallstraßen”.

⁶ *Ibidem*, p. 6. În original: „ein schlanker, sportlicher Typ mit Adlernase, der beim Gehen grosse Schritte nahm und den Spazierstock kreisen ließ”.

⁷ *Ibidem*, p. 7. În original: „Oben in der Wohnung hatten wir die Veranda, in die den ganzen Tag die Sonne schien. (...) Geradeaus aber schaute man auf einen breiten, grasbewachsenen Weg, der von der Stadt zu uns herausführte. Da sah ich manchmal meinen Vater nach Hause kommen: er hatte im Sommer stets einen hellgrauen Lusterock an und auf dem Kopf einen Hut aus weißem Reisstroh. Auf beiden Armen trug er oft eine große Wassermelone”.

la Sibiu, iar tatăl fiind obligat să rămână în post, până la retragerea vechii administrații. Prima oprire, dintr-un șir lung, este la Buziaș. Bunicul autoarei, bătrân și bolnav, nu va supraviețui acestei călătorii.

Volumul cuprinde și câteva amintiri ale Elisabetei Axmann din perioada studenției. Dintre acestea, întâlnirea cu profesorul Lucian Blaga este una inedită: „Stau la un pupitru, în primul rând, în dreapta, aproape de ușă, într-unul dintre amfiteatrele mai mici ale universității clujene, deoarece Lucian Blaga nu are niciodată mulți cursanți. În sală domnește liniștea, numai din când în când se mai aude chiorăitul unui stomac flămând. Noi, cei nou-veniți, suntem, la început, dezamăgiți: vestitul profesor citește doar, cu o voce reținută, monotonă, textele aduse de el! Curând, însă, ne obișnuim cu acest stil de expunere puțin atractiv și descoperim programul poetic sugestiv, care se ascunde în spatele tuturor prelegerilor sale. (...) Mult mai animată decât în timpul cursurilor este, însă, atmosfera de la orele de seminar, pe care Blaga le ține, întotdeauna, personal. Atunci, el nu se mai simte condiționat de teoretizarea abstractă – de altfel, mereu garnisită cu metafore –, lasă la o parte instrumentarul cultural-morfologic, adesea caraghios, și își ia libertatea de a vorbi cu entuziasm, competență și șarm cosmopolit despre artă și literatură. (...) Iar, când vorbește, de cele mai multe ori privește în depărtare”⁸.

Anii studenției sunt evocați cu nostalgie și emoție: este perioada în care autoarea se dedică studiului literaturii germane, participă la dezbaterile studențești pe teme de filosofie și leagă prietenii strânse cu viitori scriitori, poeți, publiciști și critici literari și de artă: Ion Negoïtescu⁹, Radu Enescu¹⁰, Traian Birăescu¹¹, Toma

⁸ *Ibidem*, p. 45–46. În original: „Ich sitze an einem Pult in der ersten Reihe, rechts, nahe an der Tür, in einem der kleineren Amphitheater der Klausenburger Uni, denn Lucian Blaga hat nie viele Hörer. Es herrscht Stille im Raum, nur ab und zu knurrt ein hungriger Magen. Wir Neulinge sind zunächst enttäuscht: der berühmte Professor liest ja nur, mit gepresster, monotoner Stimme, die mitgebrachten Texte! Bald aber gewöhnen wir uns an diese wenig attraktive Vortragsweise und entdecken das suggestive poetische Programm, das hinter all seinen Ausführungen steckt. (...) Entscheidend lebhafter als während der Vorlesungen geht es in den Seminarstunden zu, die Blaga immer selber leitet. Er fühlt sich dann dem abstrakten Theoretisieren – das er doch, immer wieder, mit Metaphern behängt – nicht mehr verpflichtet, legt auch das oft skurrile kulturmorphologische Instrumentarium beiseite und nimmt sich die Freiheit, begeistert, kompetent und mit weltmännischem Charme über Kunst und Literatur zu sprechen. (...) Und wenn er spricht, schaut er meist in die Ferne”.

⁹ Ion Negoïtescu (10 august 1921. Cluj – 6 februarie 1993. München) a fost poet, eseist, critic și istoric literar român, unul dintre liderii Cercului Literar de la Sibiu. Marginalizat și cenzurat din cauza atitudinii sale anticomuniste și dizidente, fost detinut politic, Ion Negoïtescu s-a alăturat protestului lui Paul Goma și al lui Ion Vianu împotriva regimului Ceaușescu, în 1977. A ales calea exilului, stabilindu-se definitiv în Germania de Vest, unde a colaborat la Radio Europa Liberă și la multe alte publicații anticomuniste, activând, de asemenea, și ca editor la reviste literare, pentru comunitățile de români din diaspora. Pentru mai multe detalii, vezi: P[etru] P[oantă], *Negoïtescu, Ion*, în *Dicționarul general al literaturii române*, vol. IV (L/O), București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p. 581–584; I[on] V[artic], *Negoïtescu, Ion*, în Aurel Sasu, *op. cit.*, vol. II (M–Z), București,

George Maiorescu¹², Andrei Roth¹³. În alt loc, în volum, Elisabeth Axmann, arată că evadarea în lectură a constituit, în sine, o modalitate de a face față greutăților:

Editura Paralela 45, 2006, p. 199–200; Ecaterina Țarălungă, *Enciclopedia identității românești. Personalități*, București, Editura Litera Internațional, 2011, p. 544–545.

¹⁰ Radu Enescu s-a născut la Satu Mare, la 12 iulie 1925. A copilărit la Brașov, unde a făcut școala primară germană (a fost elev al lui Cioran, potrivit lui Ovidiu Cotruș), după care a urmat Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov și Facultatea de litere și filosofie a Universității Cluj, pe care a absolvit-o în 1948. A făcut parte, alături de Radu Stanca, Șt. Aug. Doinaș, C. Regman, N. Balotă, I. Negoieșcu din Cercul literar de la Sibiu. Între 1949 și 1951 lucrează la Biblioteca Universitară din Cluj, apoi ca profesor la licee din oraș (predă și educație fizică). Începând din 1957, redactor la revistele „Tribuna” și „Steaua”. Din 1966, la redacția revistei „Familia”; numit redactor-șef adjunct (până în 1987). Este autorul a patru cărți: *Franz Kafka* (monografie, 1968); *Critică și valoare* (eseuri, 1973), *Ab urbe condita* (eseuri, 1985), *Între două oceane* (1986). Vezi: T[ania] R[adu], *Enescu, Radu*, în *Dicționarul general al literaturii române*, vol. III (E–K), București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p. 65–67, Aurel Sasu (coord.), *op. cit.*, vol. I (A–L), p. 566; <http://revistacultural.ro/nou/2010/10/radu-enescu> (accesare din data de 16.06.2016).

¹¹ Traian Liviu Birăescu (19 iulie 1924, Timișoara – 8 ianuarie 1998, Timișoara). A fost critic literar, eseist și prozator; absolvent al Facultății de Litere și Filosofie de la Universitatea din Cluj-Napoca (1944–1948); doctor în științe filologice (Universitatea din Cluj-Napoca). A colaborat la diverse reviste: „Vrerea”, „Revista Banatului”, „Scrisul bănățean”, „Orizont”, „Tribuna”, „Cronica”, „Transilvania”, „Steaua”, „Contemporanul”, „Analele Universității din Timișoara”. Cărți publicate: *Condiția romanului*, Cluj, Editura Dacia, 1971; *Căile eseului*, Timișoara, Editura Facla, 1976; *Proust azi*, Timișoara, Editura Facla, 1979; *Echinox de toamnă*, Timișoara, Editura Facla, 1981; *Pomul cunoașterii*, Timișoara, Editura Facla, 1983; *Calea amintirilor*, Timișoara, Editura Facla, 1986; *Compendiu de literatură universală și comparată. Antichitatea*, Timișoara, Editura Helicon, 1997; *Compendiu de literatură universală și comparată. Renașterea. Barocul*, Timișoara, Editura Helicon, 1999; *Jurnal apocrif*, Timișoara, Editura Marineasa, 1999. Vezi: D[oina] B[ogdan]-D[ascălu], *Birăescu, Traian Liviu*, în *Dicționarul general al literaturii române*, vol. I (A–B), București, Editura Univers Enciclopedic, 2004, p. 529–530; I[on] C[ristofor], *Birăescu, Traian Liviu*, în Aurel Sasu, *op. cit.*, vol. I (A–L), București, Editura Paralela 45, p. 166–167.

¹² Toma George Maiorescu (n. 8 decembrie 1928, Reșița) este prozator, eseist, poet, publicist, profesor, fondatorul unei noi discipline, „ecosofia”. Studiază la Facultatea de Litere și Filosofie de la Universitatea din Cluj (1947–1948) și la Universitatea din București (1948–1949). După terminarea studiilor, lucrează ca redactor la „Contemporanul” și „România pitorească” și publică volume de poezii, eseuri și reportaje. A colaborat la: „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Orizont”, „Flacăra”, „România liberă”, „România pitorească”, „Viața militară” etc. Între anii 1963–1975, a publicat și o serie de cărți de călătorie (America de Sud, Orientul apropiat, Africa de Nord, Europa etc.), realizând, în calitate de autor total (scenarist, operator și regizor), filme TV despre locurile vizitate. Autor a circa 40 de volume de poeme, proză, filosofie și publicistică, Toma George Maiorescu este cunoscut în străinătate prin traduceri (Evgheni Evtușenko, Pablo Neruda) în peste 20 de limbi. La rândul său, a tradus, pentru prima oară în românește, poeți polonezi (T. Roziwicz, Cz. Miłosz), greci (Iannis Ritzos, M. Ludemis, T. Livaditis), turci (Nazim Hikmet) etc. În 2011 și 2012, Toma George Maiorescu a fost nominalizat pentru Premiul Nobel în Literatură. Vezi: N[icolae] B[ărnă], *Maiorescu, Toma George*, în *Dicționarul general al literaturii române*, vol. IV (L/O), București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p. 188–189; A[urel] S[as], *Maiorescu, Toma George*, în Aurel Sasu, *op. cit.*, vol. II (M–Z), București, Editura Paralela 45, p. 20–21; Ecaterina Țarălungă, *Maiorescu, Toma George*, în *op. cit.*, n. 464.

¹³ Andrei Roth (1927–2009) a fost un reprezentant de seamă al școlii cliuene de sociologie. De-a lungul celor șase decenii de activitate didactică și științifică prodigioasă, în cadrul Universității

„Am citit *Zarathustra* pe când mă aflam încă la Sibiu, într-o cămară, în care îmi amenajasem o «cameră proprie», un spațiu infim, dar în care se putea citi minunat din lada cu cărți, care era doar puțin deteriorată”¹⁴.

În anul 1954, în plin regim comunist, Elisabeth Axmann este nevoită să-și părăsească locul de muncă de la universitate, împreună cu alți colegi, fiind considerați „elemente indezirabile”. Autoarea face numeroase referiri la presiunile exercitate de dictatura comunistă asupra profesorilor și studenților de la Universitatea din Cluj: interzicerea limbii germane, franceze și engleze, drama eliminării de la catedră a profesorului Lucian Blaga, reacțiile antisemite, exmatriculările pe baze etnice. Căsătoria cu Titus Mocanu este, și ea, îngreunată de procedurile de verificare a documentelor personale și de necesitatea obținerii unui alt certificat de naștere, în condițiile în care Arhivele din Siret, unde se aflau actele doveditoare privind identitatea scriitoarei, fuseseră distruse în timpul războiului¹⁵.

Urmează perioada petrecută la București, când Elisabeth Axmann se angajează în redacția periodicului „*Neuer Weg*” și dă naștere unei fetițe. Cutremurător este, aici, momentul când primește vestea morții tatălui, Karl Axmann, arestat în primăvara anului 1953 și încarcerat în închisoarea din Suceava, până în 1956. A decedat în același an, în data de 9 martie, din cauza bătăilor primite, deoarece a refuzat să depună o mărturie mincinoasă în procesul intentat unui alt deținut, pe motive politice¹⁶. Autoarea mărturisește că durerea provocată de vestea morții tatălui, pe care familia a primit-o la trei luni după ce avusese loc tragicul eveniment, a fost greu de depășit: „Abia mulți ani mai târziu, după moartea lui, în închisoare, i-am scris tatălui meu o ultimă scrisoare. Ea se află, cu titlul *Widmung* [Dedicație], pe prima pagină a micului volum de poezii, pe care l-am publicat la Cluj, în 1974: «Odinioară, trebuia, la masă, / să mă gândesc la foamea ta / și la frigul tău, / atunci când intram în camere calde. / Abia / de când ai murit, / de când, iarna, zăpada / de pe deal / este vara / zbor de păsări / mă gândesc, în pace, / la tine»”¹⁷.

Volumul de amintiri continuă cu prezentarea perioadei petrecute la Brăila, un răstimp deloc fericit pentru autoare: fratele mai mare, condamnat la o existență

Babeș-Bolyai, a abordat o tematică foarte vastă, cuprinzând sociologia culturală, sociologia științei, democrația și nationalismul, societatea în tranziție, situația minorităților. A publicat un număr foarte mare de articole, în reviste din țară și străinătate, și multe cărți în limbile română, maghiară și germană. Volume publicate (selectiv): *Axiologie și etică* (București, Editura Științifică, 1968), *Spre o sociologie a sociologiei* (Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975), *Omul creativ* (București, Editura Politică, 1978), *Individ și societate* (București, Editura Politică, 1986), *Nationalism sau democratism* (Târgu-Mureș, Editura Pro Europa, 1999). Vezi: <http://www.polirom.ro/catalog/autori/roth-andrei/>.

¹⁴ Elisabeth Axmann, *op. cit.*, p. 37.

¹⁵ Elisabeth Axmann, *op. cit.*, p. 13.

¹⁶ *Ibidem*, p. 32.

¹⁷ *Ibidem*, p. 30. În original: „früher musst ich bei tisch / an deinen hunger denken / und an dein frieren / wenn ich in warme Zimmer kam / erst / seit du tot bist / seit schnee im winter / über dem hügel ist im sommer / vogelflug / denk ich in frieden / an dich”.

tragică, din cauza bolii, se sinucide. La scurt timp după aceea, moare bunica, iar mama, profund marcată de pierderea fiului, va mai trăi doar un an după moartea lui.

În ultima parte a volumului de amintiri, narațiunea ne readuce la București, în perioada în care Elisabeth Axmann lucra în redacția periodicului „Neuer Weg”. În anul 1960, se naște al doilea copil, un băiat. Autoarea povestește despre încercările Securității de a o racola în acel an ca informatoare; refuzând să facă acest lucru, este nevoită să renunțe, o vreme, la serviciu. În august 1968, în baza unui „schimb de experiență” cu ziarul „Erfurter Zeitung”, i se oferă posibilitatea de a face o scurtă vizită la Berlin, în Republica Democrată Germană. Întreprinde, apoi, o a doua călătorie în RDG, împreună cu pictorul Octav Grigorescu, cu prilejul deschiderii unei expoziții de acuarelă, tot la Berlin, la inițiativa Uniunii Artiștilor Plastici din România. Reușește, în iulie 1971 (chiar în timpul în care regimul Ceaușescu trecea la aplicarea „tezelor din iulie”), să ajungă și în Germania de Vest, unde rămâne timp de zece zile. Șase ani mai târziu, Elisabeth Axmann părăsește definitiv România și se stabilește la Köln. Soțul ei, Titus Mocanu, o va urma abia în 1979.

Reținem, din relatările despre primii ani petrecuți la Köln, doar una dintre cele dintâi impresii ale autoarei despre viața din Occident: libertatea de exprimare, atât personală, cât și colectivă: „O diferență importantă față de viața din spatele Cortinei de Fier – care fusese una oprimată, dificilă sub toate aspectele, dar, cu toate acestea, o viață privilegiată – consta în faptul că (...), în scris, se putea spune lucrul care era de spus, fără să trebuiască să-l ambalezi, mai întâi, ca să treacă de cenzură și, după toate acestea, să treacă neobservat și de cititor – cu asta a trebuit să mă obișnuiesc, în primul rând. (...) Atunci eram, de asemenea, (...) impresionată de faptul că mulți oameni – și, mai ales, nu doar oameni cu educație superioară (...) aveau, într-adevăr, revendicări sociale și morale, pe care înțelegeau să le exprime verbal”¹⁸.

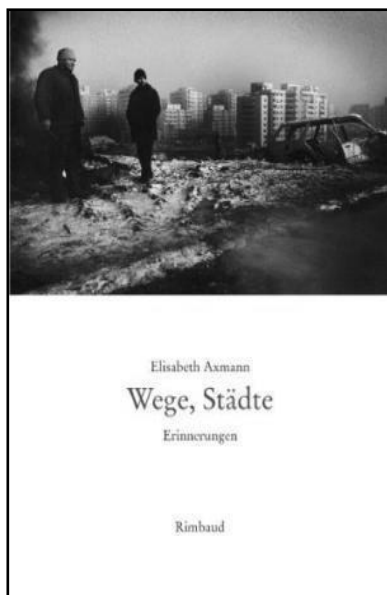
„Gândindu-ne la propria viață, multe ni se par irealități. Constanța n-are decât poezia”¹⁹, scria, cu câțiva ani înainte de a se stinge, Elisabeth Axmann. Un ultim volum de versuri, de o mare sensibilitate artistică, intitulat *Glykon*, îi apare în 2012. Exemplificăm, în încheiere, cu un fragment din poezia *Alter*

¹⁸ Elisabeth Axmann, *op. cit.*, p. 126. În original: „Ein wichtiger Unterschied zum Leben hinter dem Eisernen Vorhang – das ein unterdrücktes, ein in jeder Hinsicht belastetes und dennoch ein elitäres Leben gewesen war – bestand darin, dass (...) man, beim Schreiben, direkt sagen könnte, was zu sagen war, und es nicht erst verpacken mußte, so, dass die Zensur es nicht streicht, und der Leser es trotzdem versteht – daran mußte ich mich erst gewöhnen. Auch war ich damals, (...) von der Tatsache beeindruckt, dass viele Leute – und zwar durchaus nicht nur Leute mit höherer Bildung (...) tatsächlich soziale und moralische Anliegen hatten und sie zur Sprache zu bringen verstanden”.

¹⁹ Vezi: <http://www.dw.com/ro/in-memori-am-elisabeth-axmann-mocanu/a-18439512>, accesat din data de 2.03.2016.

Elisabeth Axmann (1926–2015). 90 de ani de la naștere

Friedhof im Osten [Vechi cimitir din est]²⁰: „N-ai nicio șansă / să găsești aici vreun mormânt: / Soc, plopi, desișuri de mure / Și ploaia cade, la nesfârșit. // Frunze umede acoperă inscripțiile; / mâna ce vrea să se odihnească / e zgâriată de spini (...) / Socul înflorește alb; / din cer / cad apele lumii”.

²⁰ Vezi : <http://www.rimbaud.de/axmann.html> (accesare din 2.03.2016). În original: „Ein Grab zu finden / ist aussichtslos hier: / Holunder, Pappeln, Brombeergestrüpp / Und endlos fällt Regen. // Nasse Blätter bedecken die Schrift, / die Hand, die freilegen will, / wird von Dornen geritzt (...) / Holunder blüht weiß / vom Himmel / fallen die Wasser der Welt”.

Ștefănița-Mihaela Ungureanu

